

PRED 200 ROKMI SA NARODIL PETER MAKOVICKÝ

Patrik DERFIŇÁK

Peter Makovický

Slovenské národné hnutie by sa v priebehu druhej polovice 19. a začiatkom 20. storočia mohlo iba ťažko výraznejšie rozvíjať, keby nemalo podporu medzi slovenskými podnikateľmi. Práve vďaka nim sa v mnohých prípadoch podarilo zabezpečiť potrebné finančné prostriedky na rôzne kultúrne, spoločenské i politické aktivity. Jedným z tých, ktorí sa v slovenskom národnom hnutí výrazne angažovali, no ich meno nie je medzi širokou verejnosťou veľmi známe, bol Peter Makovický. Na jeho životných i podnikateľských osudoch je ale zreteľne vidieť skutočnosť, že trpezlivá, usilovná a dlhodobá práca dokáže aj napriek skromným začiatkom priviesť nakoniec k úspechu.

Narodil sa 31. januára 1824 v Liptovskom Svätom Mikuláši. Korene tejto rodiny na Liptove siahajú pravdepodobne do 16. – 17. storočia, no najstarší bezpečne doložený predok Petra Makovického Martin, bol v šesťdesiatych rokoch 18. storočia mlynárom v Liptovskom Svätom Mikuláši. Aj jeho dvaja synovia pracovali ako mlynári. Vnuk Ján, otec Petra Makovického sa už ale na rozdiel od svojich predkov vyučil za krajčír. Pracoval ako krajčírsky majster v Liptovskom Svätom Mikuláši. Zastával aj viaceré verejné funkcie. Napriek tomu jeho deti, vrátane syna Petra, vyrastali v pomerne skromných pomeroch. Keď totiž nová hlavná cesta obišla mestečko a stále viac sa medzi obyvateľstvom presadzovala lacnejšia konfekcia, krajčírka dielňa začala upadať.¹

A tak napriek tomu, že Petrovi Makovickému nechýbali schopnosti a ani chuť študovať, rodičia mu nemohli poskytnúť potrebnú materiálnu podporu. Po skončení ľudovej školy vo svojom rodnom meste preto nastúpil ako učeň do obchodu L. Sopka v Kežmarku. Tu sa v priebehu rokov 1837 – 1841 vyučil. Už ako schopný a usilovný obchodný pomocník tam však pracoval až do roku 1844. Práca v malom meste mu ale neumožňovala získať ďalšie skúsenosti, ani našetriť si prostriedky potrebné na otvorenie vlastného obchodu. S odporúčaniami od svojho zamestnávateľa sa preto vydal do Bratislavy, kde začal pracovať vo veľkom obchodnom podniku F. Scherza. Tu si medzi takmer troma desiatkami zamestnancov vďaka usilovnosti, spoľahlivosti a obchodnému nadaniu rýchlo získal solídne postavenie. V rokoch 1847 – 1850 bol už vedúcim bratislavskej obchodnej spoločnosti s centrárou na Ventúrskej ulici. Cieľom Petra Makovického bolo ale založenie vlastného obchodu. O návrat domov

1 ĎURIŠKA, Zdenko. Príspevok ku genealógii MUDr. Dušana Makovického. In *Genealogicko-heraldický hlas*, roč. 1, 1991, č. 2, s. 20. Vo vyššom veku zanechal svoju dielňu i remeslo, dožíval u syna Petra v Ružomberku, pričom mu pomáhal pri prevádzkovaní obchodu.

ho žiadali tiež starnúci rodičia. A tak v máji 1850 opustil Bratislavu a s množstvom skúseností i skromnými úsporami zamieril do Ružomberka. Tu si už 22. júna 1850 otvoril vlastný obchod. Bolo to pomerne riskantné rozhodnutie. Veď opustil dobre platenú prácu a vydal sa do mesta, kde ako protestant, navyše tiež známy pansláv, mal od začiatku aj pomerne veľa neprajníkov.

Napriek istým počiatočným obavám sa ale jeho obchodu darilo. V roku 1852 už ako majiteľ síce malého, ale dobre prosperujúceho podniku mohol pristúpiť k ďalšiemu vážnemu kroku. Oženil sa. Jeho ponuku na sobáš prijala Anna Pálková, pochádzajúca z národne uvedomelej podnikateľskej rodiny žijúcej v Liptovskom Svätom Mikuláši. Žili spolu 17 rokov, počas ktorých sa im narodilo 11 detí. Keď v roku 1869 zomrela na tuberkulózu, Peter Makovický sa už neoženil a o početnú rodinu sa usiloval postarať sám.² Rýchlo sa rozrastajúca rodina potrebovala primerané materiálne zabezpečenie. Peter Makovický bol však schopným obchodníkom. Už v roku 1856 mohol vďaka úspešnému podnikaniu kúpiť vlastný dom, kam následne presťahoval aj svoj stále sa rozrastajúci obchod. To už podnikal spoločne so svojim bratom Danielom pod firmou *Bratia Makovickí*.³ V tom istom roku obaja oficiálne požiadali o prijatie za mešťanov v Ružomberku. Ako bezúhonní majitelia nehnuteľnosti, po zaplatení poplatku 100 zlatých a menšej sumy na miestny špitál, boli mestskou radou do tohto stavu prijatí.

Úspešný obchod predstavoval v tom čase iste zaujímavé aktívum. Oveľa dôležitejšie bolo, že prinášal obom bratom pravidelný príjem, z ktorého časť ďalej mohli investovať. V prvom rade voľné peniaze vložili do rôznych nehnuteľností. V roku 1860 získali tzv. Ruttkayovský dom, čím aj navonok deklarovali svoj významný majetkový vzostup a celkový úspech. K tejto nehnuteľnosti v roku 1866 pristavali ďalší poschodový dom, kde prenajímali byty a obchodné priestory. Okrem pozemkov a domov však investovali aj do rozširovania obchodnej činnosti. Pôvodný obchod s koloniálnym a železiarskym tovarom už od 60. rokov stále častejšie dopĺňali o drevo, soľ, tabak či látky. S tým ďalej súvisela aj ponuka techniky, keď sa napríklad stali dovozcami a propagátormi šijacích strojov značky Singer. Bratia Makovickí spoločne podnikali do roku 1878, keď Daniel z firmy *Bratia Makovickí*, po vyrovnaní všetkých aktív a pasív, odišiel. Aj naďalej ale bratia príležitostne spájali svoje sily a kapitál pri niektorých projektoch.

Svoje prostriedky sa tak napríklad rozhodli vložiť do založenia Ružomerského účastinárskeho úverného spolku v roku 1879.⁴ Ich prvotným zámerom bolo vytvorenie menšej finančnej spoločnosti, ktorá by poskytovala čo najlacnejší úver drobným podnikateľom a roľníkom. V meste už od roku 1869 existovala Ružomerská sporiteľňa, ú. s. Jej vedenie však využívalo svoje postavenie skôr na udržiavanie

2 Poďakovanie. In *Pešťbudínske vedomosti*, roč. 9, 1869, č. 90, s. 4.

3 WINKLER, Tomáš. *Tragické hľadanie života : Dušan Makovický : Život a dielo v dokumentoch*. Martin : Osveta, 1991, s. 15.

4 Názov spoločnosti sa v priebehu rokov menil. Do roku 1893 to bol Ružomerský úverový účastinársky spolok, úč. spol., v Ružomberku, v rokoch 1893 – 1904 Ružomerský úverný spolok, úč. spol., v rokoch 1904 – 1919 Úverná banka, úč. spol. V roku 1919 sa Úverná banka premenovala na Slovenskú banku, úč. spoločnosť, a pod týmto názvom už pracovala až do znárodnenia v roku 1945.

vysokých úrokových sadzieb, ktoré mu prinášali značné zisky. Tie ale nevenovali na ďalšiu podporu miestneho podnikania, ale akcionári si ich vyplácali vo forme dividend. Ako sa v dobovom zakladateľskom prospekte Ružomerského účastinárskeho úverného spolku uvádza, cieľom spoločnosti bolo: „... jednak povzbudzovanie sporivosti, jednak zveľadovanie hospodárstva, priemyslu a obchodu poskytovaním potrebného hotového groša na úver“.⁵ Peter a Daniel Makovický navyše v tomto prípade sledovali aj ďalší zámer, aby: „... sa slovenskí mešťania, živnostníci a roľníci mohli pri rozvíjaní svojej podnikateľskej činnosti obracať na svojský ústav“.⁶ Keď sa 3. júna 1879 na zakladajúcom valnom zhromaždení nového finančného ústavu zišlo 53 účastinárov, netušili, že skromný kapitál 30 000 zlatých, splatený navyše tak ako bolo v tom čase bežné iba na 50%, sa čoskoro úspešne rozrastie. Z prvých 600 vydaných účastín vlastnil najviac Daniel Makovický (40), o niečo menej mali Peter (25) a Ján (15) Makovický. Ružomerský účastinársky úverný spolok, neskôr Úverná banka, ú. s., sa vďaka veľmi opatrnému vedeniu stala jedným z najvýznamnejších slovenských finančných ústavov. Postupne, od začiatku 90. rokov 19. storočia začalo jej vedenie budovať aj sieť pobočiek.⁷ Po roku 1918, už ako Slovenská banka, ú. s., spolu s Tatra bankou tvorili jedno z rozhodujúcich finančných centier s pobočkami po celom Slovensku i na Podkarpatskej Rusi. Na čele banky stál spočiatku Daniel Makovický. Keď v roku 1881 zomrel, úlohu správcu veľmi rýchlo prevzal Peter Makovický.⁸ Už v roku 1887 do správnej rady vstúpil aj jeho syn Vladimír Makovický. Ten bol od roku 1904 riaditeľom ústavu a v roku 1910 prevzal po Petrovi Makovickom aj predsednícke miesto v správnej rade banky.

Založenie úspešnej banky bolo čisto z finančného hľadiska nesporne tým najvýznamnejším podnikateľským projektom Petra Makovického. Nemenej zaujímavé a z dlhodobého hľadiska možno ešte úspešnejšie však boli jeho ďalšie aktivity. V roku 1880 založil na podnet svojho syna Vladimíra bryndziareň. Začiatky podnikania v tomto odvetví neboli jednoduché. Na kúpu priestorov a vybavenia staršej ružomerskej bryndziarne čerpal Peter Makovický u Ružomerského úverného spolku, úč. spol., značný úver. O to ťažšie niesol znehodnotenie prvých výrobkov. Až po získaní kvalifikovaných, skúsených zamestnancov sa táto rodinná firma na spracovanie ovčieho mlieka rýchlo stabilizovala a postupne rozrastala.⁹ Pojem „liptovská bryndza“, ktorý sa stal obchodnou značkou bryndziarne Makovických, preslávil tento produkt nielen na území Rakúsko-uhorskej monarchie, ale i za jej hranicami. Vďaka kvalitnej produkcii a stále väčšom dopyte po bryndzi podnik vy-

5 50 rokov Slovenskej banky 1879 – 1930. Bratislava : Universum, 1930, s. 13.

6 HORVÁTH, Štefan – VALACH, Ján. *Peňažníctvo na Slovensku do roku 1918*. Bratislava : Alfa, vydavateľstvo technickej a ekonomickej literatúry, 1978, s. 72.

7 DERFIŇÁK, Patrik. Začiatky pôsobenia Úvernej (Slovenskej) banky v rokoch 1879 – 1918. In *Annales historici Prešoviensis. Anno 2005*. Prešov : Universum, 2005, s. 150.

8 LA SNK Martin, fond Makovický – rodina, sign. 49 DN 19. Finančné záležitosti. Okrem vlastných účastín disponoval Peter Makovický aj 39 účastinami svojho nebohého brata Daniela. Takže ako jednoznačne najsilnejší akcionár kontroloval značnú časť kapitálu i hlasovacích práv.

9 DERFIŇÁK, Patrik. Začiatky pôsobenia Úvernej (Slovenskej) banky v rokoch 1879 – 1918. In *Annales historici Prešoviensis. Anno 2005*. Prešov : Universum, 2005, s. 145.

kazoval solídne zisky. O kvalite jeho výrobkov svedčia okrem iného medaily a ocenenia z výstav v Budapešti, Viedni, Paríži či Parme. Aby bolo možné uspokojovať stále rastúci dopyt, museli budovy a zariadenie na prelome 19. a 20. storočia rozšíriť a modernizovať. V roku 1902 sa tak firma Peter Makovický stala prvou priemyselnou bryndziarňou na území Slovenska.

Úspešné využitie miestnej produkcie ovčieho mlieka ale nebolo jediným pokusom o prienik členov rodiny Makovických do priemyselného podnikania. Rozsiahle lesy a dostatok drevnej hmoty v Ružomberku i jeho najbližšom okolí viedli k rozhodnutiu založiť podnik na jej spracovanie. V roku 1883 tak vznikla Ružomerská továreň na drevolátku, ú. s. Na jej čele stál opäť Peter Makovický. O vzniku továrne informovali v tom čase viaceré slovenské periodiká. Za úspech považovali napríklad skutočnosť, že namiesto 900 ponúkaných účastín záujemcovia upísali až 1135 cenných papierov, takže ich záujem nebolo možné uspokojiť. Do prvej správnej rady boli okrem predsedu Petra Makovického zvolení aj K. Krčméry, J. Houdek, D. Š. Beniač a J. Trnkóczy, ako technický správca továrne. O tom, že vedenie i účastinári postupovali podľa premysleného plánu svedčí viacero skutočností. Okrem výhodnej kúpy pozemku, na ktorom mali postaviť výrobné priestory podniku o tom svedčí aj konštatovanie jedného z účastinárov: „V záujme jako správy samej, tak i v záujme účastinárov leží to, čo sme i tam prizvukovali, aby sa správa postarala o dobrého, vo svojom odbore vzdeleného majstra pre závod. My nemôžeme a nesmieme experimentovať, neisté pokusy, zkúšky robiť s nejakým nezkúseným začiatočníkom. My musíme mať – menovite pri začiatku – výkonne, prakticky zkuseného majstra, a čo by sme ho aj sebe drahšie zaplatili, aby z továrne našej dokonalý výrobok vychádzal a naša továrňa hneď zprvu dobrú povest' dostala.“¹⁰ Aby podnik prekonal počiatkové ťažkosti spojené s výstavbou budov a nákupom technického vybavenia, už v nasledujúcom roku mu Ružomerský účastinársky úverný spolok, ú. s., poskytol úver. Spoločnosť postupne rozširovala výrobu. Neskôr pôsobila už ako Ružomerská továreň na celulózu a papier, ú. s. Napriek striedajúcim sa obdobiam prosperity i hospodárskych kríz tento podnik vlastne položil základy dodnes úspešného papierenského priemyslu v tomto meste.

Peter Makovický osobne, ale i prostredníctvom banky, ktorú viedol, investoval postupne do akcií ďalších slovenských finančných (Hornouhorská banka Tatra, Myjavská banka) i priemyselných (Helios) podnikov. Ako úspešný a materiálne zabezpečený človek sa mohol venovať zaslúženému odpočinku. Vo svojom synovi Vladimírovi získal zdatného nástupcu. Aj ďalšie jeho deti získali solídne vzdelanie a vďaka prostriedkom z rodinných podnikov sa mohli venovať svojim záľubám. V tomto smere je pravdepodobne najznámejší MUDr. Dušan Makovický (1866 – 1921). Okrem toho že bol aktívnym autorom a prekladateľom, známym sa stal najmä tým, že v rokoch 1904 – 1910 pôsobil ako osobný lekár a tajomník Leva N. Tolstého v Jasnej Polane.

Sám Peter Makovický však prakticky až do konca svojho dlhého života pracoval a podporoval slovenské národné aktivity. Bol priateľom Ľudovíta Štúra i Michala

10 RUPPELDT, Karol. Liptovský Sv. Mikuláš. In *Obzor. Noviny pre hospodárstvo, remeslo a domáci život*, roč. 21, 1883, č. 10, s. 4.

Miloslava Hodžu, pričom prijal aj štúrovské meno Slavomil, resp. Slavislav.¹¹ Jeho meno figurovalo nielen medzi členmi delegácie, ktorá v roku 1861 vedená Štefanom Moyzesom odovzdala panovníkovi Františkovi Jozefovi I. vo Viedni, a následne aj predstaviteľom uhorského snemu, *Memorandum národa slovenského*. V máji 1868 sa Peter Makovický zúčastnil položenia základného kameňa Národného divadla v Prahe, kde zastupoval aj slovenskú Besedu z Liptovského Sv. Mikuláša.¹² Patril k zakladajúcim členom Matice slovenskej, Muzeálnej slovenskej spoločnosti, slovenského spolku v Prahe Detvana či spolku slovenských žien Živeny, angažoval sa ako člen slovenského spolku Tatrín. V roku 1868 patril k tým, ktorí finančne podporili vydanie prvej básnickej zbierky P. O. Hviezdoslava *Básnické prviesenky Jozefa Zbranského*. Značnými sumami prispel na založenie troch slovenských gymnázií. Bol aktívnym funkcionárom Slovenskej národnej strany, na ktorej činnosť venoval potrebné financie. Dom Petra Makovického v Ružomberku bol miestom, kde sa stretávali poprední predstavitelia slovenského národného života nielen z Liptova, ale aj okolitých stolíc, najmä Turca a Oravy. V roku 1897 sa stal spoluzakladateľom vydavateľstva Transcius v Liptovskom Svätom Mikuláši. Podieľal sa aj na založení slovenského evanjelického zboru v Ružomberku. O tom, že sa v cirkvi ako jej svet-ský funkcionár výrazne angažoval, svedčí aj úsilie spojené so založením slovenskej evanjelickej školy v Ružomberku. V roku 1891 on sám na tento účel venoval 500 zlatých. Rovnakú sumu zložil aj jeho syn Vladimír. Ďalší syn Peter Makovický ml. poskytol 200 zlatých. Po 300 zlatých venovali aj J. Houdek, D. Beniač či dr. J. Burian. Nemožno sa čudovať, že v oficiálnom poďakovaní sa uvádzalo: „*To je offera, akej druhej z príležitosti 100 ročného jubilea 26. zák. článku z roku 1791 snád' v celom Uhorsku nebolo.*“¹³

Keď 8. februára 1911 Peter Makovický v Ružomberku zomrel, vyvolalo to v slovenskom prostredí značný ohlas. Nie nadarmo o ňom neskôr Svetozár Hurban Vajanský napísal: „*Bez jeho účasti nepohol sa ani list v slovenskej národnej hore*“. Ešte výstižnejšie charakterizovali život tohto slovenského podnikateľa v ženskom časopise Dennica: „*Nezломný charakter, pilnosť, statočnosť a dobrota srdca boli vlastnosti, ktoré zdobily zosnulého a získali mu úctu a vážnosť i u protivníkov. Pri všetkej zaujatosti o zveľatok hmotný, nezabúdal ani na veci duševné, a záujem o naše diela neopustil ho až do posledných temer okamihov. Kdekoľvek išlo o slovenskú vec, všade videli sme a čítali meno jeho na prvom mieste.*“¹⁴

11 ĎURIŠKA, Zdenko. Príspevok ku genealógii MUDr. Dušana Makovického. In *Genealogicko-heraldický hlas*, roč. 1, 1991, č. 2. s. 22.

12 Besednica. In *Pešťbudínske vedomosti*, roč. 8, 1868, č. 43, s. 2.

13 Šľachetný čin. In *Dom a škola. Vychovávateľský časopis pre rodičov a učiteľov*, roč. 7, 1891, č. 3-4, s. 60.

14 + Peter Makovický (1824 – 1911). In *Dennica*, roč. 13, 1911, č. 2, s. 17.

Použitá literatúra

50 rokov Slovenskej banky 1879–1930. Bratislava : Universum, 1930.

DERFIŇÁK, Patrik. Začiatky pôsobenia Úvernej (Slovenskej) banky v rokoch 1879 – 1918. In *Annales historici Prešoviensis. Anno 2005*. Prešov : Universum, 2005, s. 142 – 168.

ĎURIŠKA, Zdenko. Príspevok ku genealógii MUDr. Dušana Makovického. In *Genealogicko-heraldický hlas*, roč. 1, 1991, č. 2, s. 19 – 27.

ĎURIŠKA, Zdenko. *Medzi mlynmi a bankami*. Martin : Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, 2007.

HORVÁTH, Štefan – VALACH, Ján. *Peňažníctvo na Slovensku do roku 1918*. Bratislava : Alfa, vydavateľstvo technickej a ekonomickej literatúry, 1978.

Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). IV. zväzok. Zodp. redaktor Augustín Maňovčík. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 42 – 43.

WINKLER, Tomáš. *Tragické hľadanie života : Dušan Makovický : Život a dielo v dokumentoch*. Martin : Osveta, 1991.